

Višnja Starešina: *Hrvati pod KOS-ovim krilom*

Prezentacija tijekom predstavljanja knjige

ROBIN HARRIS

Čast mi je što sam pozvan održati govor na predstavljanju ove važne knjige.

Višnja Starešina upućena je i mjerodavna komentatorica aktivnosti Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY), kao i njegove političke pozadine. Ona je neustrašiva novinarka s velikim integritetom, a njezine zaključke trebali bi proučiti oni koji su odgovorni za vođenje poslova ove zemlje.

Knjiga „Hrvati pod KOS-ovim krilom“ ne može biti aktualnija i potrebnija. Hrvatska se danas osjeća ošamućeno i napušteno, a taj se osjećaj samo povećao zbog očigledno dobro planiranog međunarodnog poteza kojemu je u cilju gušenje izražavanja neslaganja na društvenim mrežama. Normalno je da se ljudi pitaju zašto se Hrvatska našla u ovom položaju. *Hrvati pod KOS-ovim krilom* pruža barem dio odgovora.

Ukratko ću navesti argumente iz Višnjine knjige, uz nekoliko svojih napomena. No prije toga, ne mogu se suzdržati od komentiranja salve samodopadnosti kojom je Međunarodni kazneni sud okončao svoje dvadeset i četiri godine rada. Tom je prigodom hrvatska predsjednica govorila taktično, no elokventno u obrani Hrvatske. Međutim, suci i službenici Međunarodnog kaznenog suda učinili su sliku svojih ostvarenja toliko groteskno obmanjujućom da ona ne može proći nekažnjeno.

Međunarodni kazneni sud je skup neuspjeh. Napravio je samo minimum koji se od njega očekivao – no sporo, nestručno, radeći uz nepoštene kompromise, pod snažnim političkim utjecajem, slijedeći nemoralan program izjednačavanja krivice među uključenim strankama. Počevši kao skroman pokušaj zagovaranja standarda pravde za koje je međunarodna zajednica bila preslaba i podijeljena da bi silom nametnula – postao je – kao što oni nedavni hvalisavi govori pokazuju – samoproglashena paradigma za buduće rješavanje sukoba od strane međunarodnih sudova. Presude tribunala, čak i ako su ponekad vrijedne zbog nekih drugih razloga, nisu ustvari postignute putem procesa ili prema standardima, što bi bilo prihvatljivo u svakoj razvijenoj državi – pogotovo u Velikoj Britaniji, koja je tako srdačno podržala zaključke Međunarodnog suda.

Klasičan primjer je stvaranje pojma udruženi zločinački pothvat, koji se u svom najširem – i najteže obranjivom – obliku, upotrijebio da bi se postigla osuđujuća presuda u nedavnom slučaju protiv hrvatske šestorke iz Bosne i Hercegovine. Bila je to nepravedna presuda. Možda je prihvaćena – baš kao što se sutrašnje vrijeme može prihvatiti – no ne treba se poštovati, kao ni institucija koja ju je donijela.

Druge dvije kratke uvodne napomene:

Kao prvo, protivno tvrdnjama poklonika tribunala, njegovi rezultati ne pokazuju da je međunarodna pravda korisno sredstvo u ispravljanju međunarodne nepravde. Samo je jedan važni optuženi ratni zločinac izručen sudu prije operacije Oluja. Tek nakon što je Hrvatska, uz pomoć SAD-a, ostvarila vojnu pobjedu nad Srbima, Međunarodni kazneni sud je dobio mogućnost da uopće počne djelovati. Ironično je, najblaže rečeno, da je tribunal tada nastojao optužiti upravo one političke i vojne figure čiji je uspjeh omogućio njegovo djelovanje.

Kao drugo, rad Suda, kao što Višnja prikazuje, bio je podložen neprestanoj manipulaciji koju su vršile nestručne osobe, osobito KOS, vojna obavještajna služba JNA. Pokazalo se da je vjerovanje da će pravda biti čišća ako se donese dalje od uključenih stranki, neistinita. Ova pouka nadilazi područje sudstva. Čak i male zemlje poput Hrvatske ne mogu očekivati bolji, već lošiji tretman ako predaju svoje interese multilateralnim, međunarodnim tijelima, nego ako traže bilateralne sporazume između zemalja. Suverenitet je važan, bez obzira na veličinu tvoje države.

Osvrnut ću se sada izravno na knjigu. Sastoji se od jedanaest poglavlja i zaključnog i važnog epiloga. Hvati pod KOS-ovim krilom analizira događaje na terenu i argumente na Tribunalu prema kronološkom i tematskom slijedu.

Prvo poglavlje opisuje početke haaškog tribunala, organizacije koja se od svojih skromnih početaka iz 1993. godine proširila na godišnji proračun od 270 milijuna američkih dolara s osobljem koje broji tisuću ljudi.

Drugo poglavlje pruža pregled bliske, no mutne suradnje tribunala s različitim državnim obavještajnim službama. Izgleda da je osobito važnu ulogu odigralo britansko, australsko i kanadsko osoblje. Poseban naglasak stavlja se ovdje na Grahama Blewitta, Australca kod kojeg se može pratiti djelovanje protiv Hvata, a koji je bio djelatni voditelj istraga od osnutka Tribunala 1994. godine do podizanja posljednjih optužnica krajem 2004. godine. Višnja navodi da je

Blewitt poslužio kao „jamstvo da će se u politici optuživanja provoditi britanska politika podjele srpsko-hrvatske krivnje za rat, kao preduvjet za ponovnu uspostavu neke nove balkanske državne asocijacije pod srpskom hegemonijom“ (27. str.).

Kasnije ću dati svoj komentar o tom pitanju.

Druga obavještajna služba čiji su planovi i interesi bili od velike važnosti bila je Kontra-obavještajna služba JNA ili „KOS“. Njezin vođa, general Aleksandar „Aca“ Vasiljević, navodno je davno prije početka sukoba 1991. godine ubacio ključne agente u ono što će uskoro postati zaraćeni entiteti. Iz tih pozicija, agenti KOS-a mogli su napraviti dalekosežnu štetu, prebacujući krivnju na nekoga drugoga. Dobro poznati slučaj je operacija Labrador – bombardiranje Zagrebačkog židovskog groblja te pokušaj bombardiranja židovske općine u kolovozu 1991. godine. No bilo je mnogo štenara Labradora, od kojih su samo neke bile označene i utvrđene.

Treće poglavlje odnosi se na Vukovar. Vukovar je ključan za rad – i neuspjeh – haškog tribunala, jer kako Višnja napominje:

„Uz malo truda, sintezom zločina nad Vukovarom, nad ratnim zarobljenicima i civilima poslije zauzimanja grada i etničkog čišćenja na cijelom okupiranom području istočne Slavonije i Baranje nakon uspostave lokalnih vlasti, moglo se napraviti i vrlo uvjerljiv slučaj genocida – najtežeg zločina koji podrazumijeva politički planirano istrebljenje nekog naroda ili etničke grupe s određenog teritorija“. (str. 43).

Odgovornost za zločine uskoro se prenijela na lokalne srpske dužnosnike – ponajprije na Slavka Dokmanovića, koji je kasnije, prikladno, počinio samoubojstvo. Upletenost JNA se, suprotno tomu, minimalizirala, dok se uloga četničkih paravojskih postrojbi naglašavala.

Četvrto poglavlje bavi se događajima i istragama u Lašvanskoj dolini i u sjevernoj Hercegovini.

Meni je ovo poglavlje otvorilo oči. Nakon što sam pročitao odličnu knjigu Charlesa R. Shradera, *Muslimansko-hrvatski građanski rat u srednjoj Bosni* (eng. *The Muslim-Croat Civil War in Central Bosnia*), te nakon što sam intervjuirao mnoge bosanske izbjeglice - Muslimane i Hrvate 1993. godine, držao sam da situaciju poznajem prilično dobro. Međutim, nisam do sada shvaćao sve vojne razloge za muslimansku vojnu kampanju u sjevernoj

Hercegovini. Niti sam shvatio, unatoč tome što sam svojedobno čuo različite neosnovane optužbe, ekstremno i opsežno divljaštvo mudžahedina – koje je uvela, angažirala i kontrolirala Armija Republike Bosne i Hercegovine u svojoj kampanji kako bi prognala Hrvate. Bošnjačka obavještajna služba, AID, nastojala je zataškati tu vezu. No njihov uspjeh u tome povlači druga važna pitanja – o profesionalnosti rada istražnog tima 9 Tužiteljstva Haaškog suda, o upletenosti drugih službi – uključujući britansku – u ublažavanje informacija o mudžahedinskim zvjerstvima te o potpunom propustu Hrvatske tada i sada da javno obznani progon Hrvata.

Nasuprot tomu, Tužiteljstvo se snažno obrušilo na (jednako stvarne) zločine koje su počinile hrvatske snage u vojnoj kampanji u Lašvanskoj dolini, osobito u Ahmićima. Slučajevi koji se tiču tih operacija prvo su upotrijebljeni kako bi se dokazao stupanj odgovornosti zapovjedništva neutemeljen u stvarnosti, koji je rezultirao kaznom od 45 godina zatvora (koja se kasnije drastično smanjila) protiv generala HVO-a Tihomira Blaškića. Oni su zatim, u presudi protiv Darija Kordića, poslužili za tvrdnju o postojanju politički definiranog plana etničkog čišćenja ne-Hrvata. To je bio temelj optužnice protiv „Prlića i ostalih“, koja je uključivala predsjednika Tuđmana i hrvatsku državu.

Kao što je objašnjeno u petom poglavlju, Tužiteljstvo nije utvrdilo nikakvu širu liniju odgovornosti protiv Srbije za zločine koje je počinila u provođenju etničkog čišćenja u Bosni i Hercegovini. Srpski koncentracijski logori bili su problematični za Beograd jer su ih osnovali i upravljali njima časnici JNA-e, uključujući i KOS. Višnja Starešina pruža dokumentirani dokaz odgovornosti KOS-a i generala Vasiljevića za te logore. Stoga je bilo potrebno osigurati da istraga ovih činjenica bude ugrožena, kao što doista i je bila – nizom politički pogodnih i pravovremenih smrtnih slučajeva.

Šesto poglavlje bavi se pozadinom još jednog jednako pravovremenog smrtnog slučaja – slučaja Slobodana Miloševića.

Istražno osoblje tribunala uložilo je sumnjivo malo truda u slučaju protiv Miloševića i Srbije. Tužiteljstvo je, prema tome, sada očajnički tragalo za optužujućim dokazom, a kada su ga dobre usluge Vasiljevića i KOS-a omogućile, bile su dobrovoljno učinjene koncesije mreža. Umjesto da sjedi pored Miloševića na optuženičkoj klupi, kao što je prvotno bilo predviđeno, Vasiljević se sada pojavio 2003. godine kao glavni svjedok Tužiteljstva. Štoviše, oslanjanje na Vasiljevića i novu vladu u Srbiji nakon Miloševića u vezi s

dokumentacijom – s obzirom na to da je tribunalov vlastiti trud bio vrlo ograničen i bezuspješan – dao je Beogradu priliku da pruži samo ono što je bilo nužno i ništa više. Dokumentacija je bila uređivana i filtrirana – za razliku od one koju je na veliko predala Hrvatska pod predsjednikom Mesićem. Uložen je veliki trud da se prebaci krivica s Jugoslavenske države, vojnih i obavještajnih vlasti na Miloševića. A onda je sam Milošević u subotu 11. ožujka 2006. godine susretljivo umro prije postizanja presude.

Sa sedmim se poglavljem priča vraća u Vukovar. Haaško Tužiteljstvo izgubilo je interes za istraživanje ovog slučaja, nakon što su Srpska država, JNA i KOS postali partneri Tužiteljstva u slučaju protiv Miloševića, u kojemu je Vukovar sada bio tek jedan dio. U Beogradu se sada također iznosio kazneni slučaj. No još važnije – kako knjiga navodi – dok je naslov onoga u Haagu glasio „Vukovarska bolnica“, što je uključivalo čitav proces utvrđivanja i odabira pacijenata sve do i uključujući njihovu likvidaciju, onaj pred beogradskim sudom bio je naslovljen jednostavno „Ovčara“, uklanjajući drugim riječima prvi dio zločina čiji su počinitelji bili JNA i KOS, to jest, Jugoslavenska država. To ne bi bilo toliko važno da sudski proces u Beogradu nije bio mjesto pripreme – kao i supresije i iskrivljavanja – dokaza za sudski proces u Haagu. Ovo je ubrzo postalo očigledno u načinu na koji su optužnice Međunarodnog kaznenog suda oblikovane.

Ovo poglavlje također pokriva detaljne okolnosti zločina u Vukovarskoj bolnici, što je zorno prikazano u Višnjinom dokumentarcu. On prikazuje sudjelovanje JNA sve do trenutka pogubljenja. On opisuje izvedbu koju je organizirala KOS za potrebe medija.

Prema mojem mišljenju, ključna činjenica je dolazak generala Vasiljevića i drugih službenika vojne obavještajne službe JNA u Negoslavce, nekoliko kilometara od Vukovara, u noći 19. studenog oko osam sati. JNA je već imala puni popis onih koji su se nalazili u bolnici. Idućega dana trebali su biti evakuirani. Naravno, ne postoji dokaz što se točno govorilo na tom sastanku. No jasno je kao dan da je njegova svrha bila donošenje odluke o tome koje se kategorije neprijatelja – naravno, od kojih su svi u svakom slučaju bili smatrani „ustašama“ – trebaju podvrgnuti posebnoj vrsti mučenja i ispitivanja, a zatim likvidirati.

Vukovar zaslužuje biti promatran kao zločin iste razine i sličnih ciljeva kao onaj u Srebrenici – što je glavna tema osmog poglavlja. Ponovno je veza između

bivših časnika JNA i KOS-a očigledna. Metode i zapovjedni lanci su slični – u slučaju Srebrenice preko Mladića do Karadžića. Međutim, dok je *taj* zapovjedni lanac razotkriven, ovaj u slučaju Vukovara je zataškan.

Deveto poglavlje istražuje zašto je KOS tako važan akter. Odgovor glasi: zato što je JNA uistinu, kao što knjiga tvrdi, „posljednji bunker obrane komunizma i Jugoslavije“ (205. str.). Kada se ostatak struktura počeo raspadati, osobito Hrvatska i Slovenija, JNA i ono što se može nazvati njenim „mozgom“, KOS, postali su u stvarnosti novi centar moći.

Deseto poglavlje bavi se optužnicama protiv Hrvata povezanih s vojnim operacijama Medački džep 1993. godine i Oluja 1995. godine. Ono rasvjetljava neprofesionalan postupak Haaškog Tužiteljstva, osobito u iskorištavanju Save Štrbca i njegovog pogrešnog nazvanog NGO „Veritas“ u istraživanju navodnih zločina. Jedanaesto poglavlje bavi se nedavnim slučajem Hrvatske šestorke.

Ono što mene zapanjuje u ovim slučajevima je potpuno odsutstvo realizma. Ratovi nikada nisu potpuno čisti. No postoje stupnjevi prljavštine. Osim toga, primjenjuje se niz moralnih pravila – pravila koja su tijekom stoljeća postala poznata kao „zakoni rata“ iz kojih su nastale razne ženevske i haaške konvencije te naposljetku i Međunarodni kazneni sud. Prema ovom tradicionalnom shvaćanju, postoji razlika između agresije i obrane, između ponovne uspostave vlastitog teritorija i osvajanja tuđeg, te između puštanja civila da napuste bojno polje i protjerivanja iz njihovih domova. Taj ostatak moralnog zdravog razuma i pravne tradicije učinkovito je odbačen u prvostupanjskom sudu u slučaju protiv Gotovine i ostalih.

Slično tome, u slučaju protiv Hrvatske šestorice osmišljena je razrađena, umjetna struktura donošenja odluka i krivice kako bi se zapleli u organizirani kriminal ljudi koji su imali male ili nikakve veze s događajima na terenu. Ne postoji uvjerljivi dokaz da je predsjednik Tuđman nastojao ponovno uspostaviti Hrvatsku banovinu, niti da je organizirano etničko čišćenje, niti da se ikada dogovorio s Miloševićem da razdvoje Bosnu – što je uistinu laž za koju je zaslužan i koja možda potječe od KOS-a. Ponovno smo pogođeni nedostatkom razumijevanja za pravi značaj donesenih odluka te ograničeni opseg mogućih opcija. Prilikom ocjenjivanja hrvatske državne policije, Tužiteljstvo nije uzelo u obzir činjenicu da Hrvatska nije primila pomoć od Bosne kada je njen teritorij bio napadnut – niti činjenicu da bi bez HVO i operativno nezavisne jedinice

Herceg-Bosne, nova Bosanska država bila potpuno opustošena u prvim mjesecima srpske agresije. Nije uvažena ni činjenica da bi bez hrvatske vojne akcije 1995. godine Bosna sada vjerojatno bila u srpskom posjedu, uz veliki dio muslimanskog stanovništva koji bi se skrivao u kampovima. Nije spomenuto ni to, osim u prolazu, da je čak tijekom muslimansko-hrvatskih sukoba pola milijuna muslimanskih izbjeglica nahranjeno i smješteno u Hrvatskoj – što je izvanredna humanitarna gesta koja svjedoči o praktičnoj dobrohotnosti Hrvatske države i naroda.

Knjiga se na mnogo mjesta osvrće na ulogu britanske politike. Htio bih dati svoj komentar o ovome.

Britanska državna politika ranih 1990.-ih godina bila je, uistinu, onakva kao što se opisuje u ovoj knjizi, nastavak one politike kojoj je Britanija tradicionalno težila, a koja se temelji na otporu utjecaja Njemačke u južnoistočnoj Europi, što je dugi niz godina također uključivalo naklonost prema Srbiji i Jugoslaviji pod dominacijom Srbije. Odras ovoga je bilo neprijateljstvo britanske vlade prema Hrvatskoj, kojemu je pridonijela određena količina ratne nostalgije simpatije prema partizanima i Srbima. Međutim, to je više kvaziautomatska reakcija nego promišljeni odgovor, rezultat lijenosti u nedostatku vodstva. Dokaz leži u tome što bi sve bilo drugačije da je Margaret Thatcher bila premijerka 1991. godine, a ne John Major. Prema tome, objašnjenja postupanja države u vezi tradicije interesa države nikada nisu u potpunosti zadovoljavajući.

Pod Tonyjem Blairom, na primjer, *dogodila* se promjena stajališta – ne u korist Hrvatske države, koja je sada bila promatrana u svjetlu – siguran sam da ju je g. Blewitt tako vidio – kao oblik ustaškog procvata – već u korist muslimana u Bosni. Ranije je London gledao na muslimane bez ikakvih simpatija, kao u vrijeme Srebrenice. Sjećam se vojnih izvješća koja su optuživala muslimane za njihove vlastite nepravilike.

Britanija je također bila glavna politička sila koja je stajala iza pokretanja i istraživanja Gotovininog slučaja. To, međutim nije bilo vođeno britanskim državnim interesima, već željom da se prkosi Amerikancima, čije nametanje vojne opcije protiv Beograda je bilo opravdano. Britanija je sada naklonjena Hrvatskoj. To nije prvenstveno zbog promjene interesa, već zbog promjene osoblja unutar vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Naposlijetku, u procjeni motivacije tribunala, osobito u posljednjih nekoliko godina, važno je da ne zaboravimo da je ideologija postala sve više dominantna.

Doktrina i praksa universalne jurisdikcije („universal jurisdiction“), kao temeljnog elementa globalnog vladanja („global governance“), bila je pod pritiskom Amerike – sve do izbora predsjednika Trumpa – te EU. Ona je također osigurana od strane moćnih međunarodnih financijskih interesa. Ovaj globalistički protu-nacionalni program nedvojbeno je glavni važni čimbenik koji upravlja svjetskim događajima. Njegovi poklonici smatraju Hrvatsku antitezom novog svjetskog poretka koji žele uspostaviti. Hrvatska je mala, nedavno stvorena država, odana nacionalnom identitetu i katoličkoj vjeri i tradiciji. Današnji doktrinarni internacionalisti zasigurno gledaju na Hrvatsku s barem onoliko prijezira i mržnje kao Karl Marx. To bi trebao biti bedž ponosa; no bedž je isto tako, i uvijek će biti, meta.